

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอน
สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30
The Development of Program to Enhance Teacher Leadership Exemplary
Teaching for Schools Under the Secondary Educational
Service Area Office 30

นันทรัตน์ ฤทธิ์บำรุง¹
กาญจน์ เรืองมนตรี²

บทคัดย่อ

ครูมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญมั่นคง และก่อนที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญได้นั้น จะต้องพัฒนาคน ซึ่งได้แก่ เยาวชนของชาติเสียก่อน ครูที่มีภาวะผู้นำจึงมีส่วนช่วยพัฒนาให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่า สมบูรณ์ทุกด้าน และสามารถช่วยกันสร้างความเจริญให้แก่ชาติต่อไปได้ การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 2) พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์ และวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 คือแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 จำนวน 334 คน มาจัดเรียงลำดับความสำคัญ ร่างโปรแกรม และนำโปรแกรมไปจัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus group) จำนวน 3 กลุ่ม คือครูกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โรงเรียนคอนสารวิทยาคม อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 9 คน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โรงเรียนคอนสารวิทยาคม อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 8 คน และผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 จำนวน 8 คน โดยมีวิธีการดำเนินการ 2 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาโปรแกรม คือ โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา แบบประเมินความเหมาะสม และความสอดคล้องของโปรแกรมสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นที่ 2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบราค สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น PNI_{modified} (Modified Priority Needs Index) ผลพบว่า

ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 โดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และระดับความต้องการจำเป็นเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุดคือ การใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย การส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเอง และการส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการ

¹ มหาบัณฑิตสาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เรียนรู้ และวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษาเรียงลำดับที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นว่ามีประสิทธิภาพสูงสุด 3 ลำดับแรก คือการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงการเรียนรู้จากการทำงาน

2. โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 ประกอบด้วย 3 ชุด คือ 1) การใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย 2) การส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเอง 3) การส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้รูปแบบในการพัฒนา เน้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกันโดยการทำงานกลุ่ม และเน้นการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง มีการประเมินก่อนการพัฒนา ระหว่างพัฒนา และหลังการพัฒนา โดยผู้เข้ารับการพัฒนาประเมินตนเอง และประเมินจากบุคคลอื่น โดยมีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน และผลการประเมินโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิ เห็นว่า โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายองค์ประกอบพบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด จำนวน 4 องค์ประกอบ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ เทคนิคและเครื่องมือ เป้าหมาย โครงสร้างของโปรแกรม และเมื่อพิจารณาตามรายองค์ประกอบ พบว่า มีความเป็นไปได้ในระดับมากทุกองค์ประกอบ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ การประเมินผล เป้าหมาย และโครงสร้างของแกรม

คำสำคัญ : โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครู, ด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอน

ABSTRACT

The teachers have role to develop the progress and stability of country. Before developing countries have to develop man that mean juvenile of country. Then teachers that have a leader role can develop the juvenile to grow up to valuable adult, complete in every side, and can make the progressive to the countries in continuously. This research target are 1) Study present situation, needed situation and the method to teachers role promotion in side of institution teaching belong to high school education area zone 30. 2) Developing program of teachers role creations in official side institution teaching belong to education office, high school education area, zone 30. Those were questionnaires to sampling group of institution executives and institution-teaching teachers belong to education office, high education area, zone 30 in total 334 person arranged in important order, program drafting and took it to set activity of Focus group 3 groups, that were mathematics learning essence group in Kornsarnwithayakom school, Kornsarn district, Chaiyaphum province total 9 person. group leaders of learning essence in Kornsarnwithayakom school, Kornsarn district, Chaiyaphum province total 8 person, and institution executive belong to education office, high school education area, zone 30 total 8 person. The instrument uses in develop program were teachers leadership existence program in side of institution example teaching, evaluation of suitable type and program conform. The statistics that used for data analysis

were mean, percentage, standard deviation, Conbrak Alfa coefficient, easy coefficient of Piaron, need value index used PNI_{modified} (Modified Priority Needs Index)

The researched result were

1. Present situation of teacher leader existence in side of institution example teaching belong to education office, high school education area, zone 30 in all were high level. The need situation of teacher leader in side of institution example teaching belong to education office, high school education area, zone 30 in all were highest level. And need level in priority from low to high average were using variation teaching, promotion the learners to know by themselves and atmosphere promote that favor to learn, and the method of teachers leadership in side of official institution teaching arranged in order that the repliers answered questionnaires have the confidential in the highest efficiency in first 3 order were leaning by real practical, leaning by practical, and training

2. The promotion program of teacher leadership existence promotion in side of institution teaching example belong to belong to education office, high school education area, zone 30 consist of 3 sets. 1) Variation teaching type 2) learners promotion to know by them 3) atmosphere promotion that favor to learn. The method of development stress knowledge creation by oneself, and evaluation of other person. It get clearly evaluation, and the result program evaluation of teachers leadership promotion in side of institution teaching example belong to education office, high school education area, zone 30 found that. The qualification person saw that the promotion program of teacher leadership existence promotion in side of institution teaching example belong to belong to education office, high school education area, zone 30 in all were suitable in high level. When considered in constituents found that it is suitable in highest 4 constituents by arranging from the 3 highest first constituents as technique and instrument, target, and program structure. When considered in constituents line found that it is high level possible to be every constituents. By arranging from the 3 first highest were evaluation, target and program structure.

Key Words : The program strengthens the leadership teacher, The exemplary teaching

บทนำ

“ในการสั่งสอนศิษย์นั้น มีความจำเป็นอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญมากด้วยที่จะต้องพยายามหาทางใช้หลักวิชาและวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถคิด เข้าใจ และเห็นจริงด้วยตนเองในเนื้อหาสาระ ตลอดจนกฎและหลักเกณฑ์ที่ได้เรียนรู้แล้วใช้ได้เอง โดยมองเห็นและทราบถึงประโยชน์ของการใช้หรือการทำตามบทเรียนนั้นๆ อย่างแนใจ ด้วยการให้การศึกษแก่ศิษย์ โดยหลักการนี้ จะทำให้ได้ประโยชน์ถึงสองชั้น อย่างหนึ่งคือทำให้ครูได้ฝึกฝนตนเองให้ชำนาญในการใช้ทั้งหลักวิชาครู ทั้งหลักวิชาสามัญ อีกอย่างหนึ่งจะทำให้ศิษย์เล่าเรียนวิชาการได้อย่างถูกต้อง ได้ประโยชน์ตรงกับความมุ่งหมายของการให้การศึกษา” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2520 ; อ้างอิงมาจากเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2552) และในพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดภารกิจของสถานศึกษาไว้ทุกหมวด เพื่อให้สามารถบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนมากที่สุด ทั้งนี้ปัจจัยหลักประการหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาคือการพัฒนาคุณภาพครู ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนให้การปฏิรูปข้างต้นประสบความสำเร็จ กล่าวคือ ถ้าครูมีความรู้ ความสามารถ เสียสละ และตั้งใจสอนสั่งผู้เรียนอย่างเต็มความสามารถ จะช่วยเสริมสร้างให้เด็กไทยเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดี เก่ง ฉลาด มีศักยภาพ มีความสุข และสามารถแข่งขันกับทุกประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อารัตน์ ราชพัฒน์. 2554 : 1 ; อ้างอิงมาจากรุ่ง แก้วแดง. 2544) และเพื่อให้การปฏิรูปการศึกษابرลุเป้าหมาย ภารกิจดังกล่าวจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับ “ภาวะผู้นำ” ของผู้บริหารเพียงอย่างเดียว ที่สำคัญจะต้องพัฒนาครูในโรงเรียนให้มีภาวะผู้นำอีกด้วย

ภาระงานด้านการเรียนการสอนเป็นงานที่มีความสำคัญมากในปัจจุบัน เพราะครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้าง และพัฒนาเยาวชนผู้ซึ่งเป็นอนาคตของชาติให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายของการศึกษา เป็นผู้ที่สามารถคิดวิเคราะห์ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถปรับตัว แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นครูจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับยุคสมัย และเรียนรู้เทคนิควิธีการที่จะพัฒนาการสอนให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ (ไกศิษฐ์ เปลรินทร์. 2553 : 50) การจัดการเรียนรู้ต้องเน้นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยครูมีหน้าที่เอื้ออำนวยในการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ครูจึงถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นหนึ่งในความรับผิดชอบต่างๆ ที่เป็นส่วนสำคัญของภาวะผู้นำ และเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ระหว่างครูด้วยกันเอง (ภัทรจิตติ บุรีเพ็ญ. 2557 : 12 ; อ้างอิงมาจาก Goodson and Hargreaves. 2005) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ศึกษาสาเหตุของระบบการศึกษาในโลกจนประสบความสำเร็จ พบว่ามี 3 สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นระบบการศึกษาชั้นยอด คือ 1) หาคคนที่เหมาะสมมาเป็นครู คุณภาพของครู คือหัวใจของระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ ถ้าครูไม่มีคุณภาพการศึกษาก็ไม่มีคุณภาพ 2) พัฒนาคูเหล่านั้นให้เป็นผู้สอนที่มีประสิทธิภาพ สิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียน นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ ครูต้องมีการฝึกฝนให้เป็นผู้สอนที่มีประสิทธิภาพ สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการทุ่มเท ให้นักเรียน และ 3) สร้างระบบการศึกษาที่มั่นใจได้ว่าสามารถให้การสอนที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แก่เด็กทุกคน เด็กในห้องเรียนอาจมีทั้งเด็กเก่งและไม่เก่ง เด็กทุกคนต้องมีโอกาสได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพดีที่สุดอย่างเท่าเทียมกัน (ภราดาวิชษฐ์ ศรีวิชัยรัตน์. 2553) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและผลการวิจัยของนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาที่ศึกษาแนวทางเพื่อพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ โดยให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำของครู ได้เสนอองค์ประกอบที่เป็นหลักสำคัญของการมีภาวะผู้นำครู คือ การเป็นแบบอย่างที่ดีของการสอนและการเรียนรู้ การเข้าใจอย่างถ่องแท้ด้านทฤษฎีและการวิจัยเกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ ตลอดจนมีความเข้าใจทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ การบ่มเพาะจิตวิญญาณ การเป็นครู การแสดงความสามารถในการแนะนำแบบคลินิก ความสามารถในการชี้แนะผู้ร่วมงานและเพื่อนครูโดยวิธีคิดแบบไตร่ตรองและค้นหาด้วยตนเอง องค์ประกอบของภาวะผู้นำครู คือ มีความเชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนและหลักสูตร การให้บริการด้านทรัพยากรการเรียนการสอน และสนับสนุนการวิจัยในห้องเรียน มีการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้กับนักเรียน รวมถึงเป็นผู้ประสานงานและที่ปรึกษาให้กับครูในโรงเรียน เป็นครูผู้นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่โรงเรียน มีส่วนร่วมสำคัญในการพัฒนาความเป็นมืออาชีพให้กับครูใหม่ๆ และมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนทุกคนประสบความสำเร็จในการเรียน

การพัฒนาภาวะผู้นำของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 30 ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีความสำคัญอย่างมากในอันที่จะช่วยเสริมสร้างให้ครู มีภาวะผู้นำของครู ซึ่งจะยังประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคปัจจุบัน และสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 - 2559 และแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552 - 2559) และมีวิสัยทัศน์ในการเป็นหน่วยงานหลัก ขับเคลื่อนการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ยุคใหม่ให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาสู่มาตรฐานสากล ซึ่งการที่จะทำให้วิสัยทัศน์ดังกล่าวเป็นจริงและประสบความสำเร็จได้นั้น การพัฒนาครูให้มีภาวะผู้นำ จึงเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเตรียมความพร้อมด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนตลอดจนร่วมวางแผนให้ครูมีสมรรถนะทางวิชาชีพในการพัฒนาผู้เรียน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ มีความสามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีคุณธรรมนำความรู้ รักความเป็นไทยและสามารถก้าวไกลในระดับนานาชาติ แต่จากสภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบันพบว่า โดยภาพรวมประสบปัญหาทางด้านงานวิชาการอย่างมาก ซึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดบุคลากรที่เกี่ยวข้องและขาดกลไกที่ดีในการส่งเสริม สนับสนุน นิเทศ ติดตามงานด้านวิชาการของโรงเรียน จึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียน ซึ่งมีข้อมูลผลการวิจัยการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของสมาคมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งประเทศไทยที่ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา พบว่า การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ นโยบายและแผน และการบริหารงานบุคคล เกิดความไม่คล่องตัว ไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่กำหนดให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการในสถานศึกษาอย่างเต็มที่ ตามหลักการกระจายอำนาจ จึงส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในรายวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ที่ยังต่ำ คุณภาพของการจัดการศึกษายังไม่เท่าเทียมกันระหว่างในเมืองกับชนบท สืบเนื่องจากการขาดแคลนปัจจัยเกื้อหนุน การส่งเสริมความรู้ในด้านการเรียนการสอนของครู และจากผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน O-Net ปีการศึกษา 2556 ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกลุ่มสาระหลัก 5 วิชา ยังมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศทุกกลุ่มสาระ ซึ่งต้องรีบปรับปรุงแก้ไข พัฒนาโดยเร่งด่วน (สำนักงานทดสอบทางการศึกษา. 2555 : 54-55)

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 เพื่อให้ครูได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาตนเองให้ทันต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ส่งผลต่อการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการศึกษา อีกทั้งเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางแผนเพื่อการดำเนินงาน ส่งเสริมประสิทธิผลของผู้บริหารสถานศึกษาให้มากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา การพัฒนาในหน่วยงานและองค์กรทางการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัย การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 จะมีประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ได้ทราบสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาภาวะผู้นำของครู ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ได้โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษาสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 นำไปใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำของครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอน อันจะส่งผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำครูจากเอกสารวิทยานิพนธ์ ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2554 ของ อาภารัตน์ ราชพัฒน์ (2554 : 39-54) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำครู

ระยะที่ 2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 โดยใช้แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ระยะที่ 3 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 คือ แบบสอบถามชนิดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลสภาพภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ใช้ค่าความถี่ และร้อยละ
2. ข้อมูลระดับพฤติกรรมภาวะผู้นำครู ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. ข้อมูลการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูในสถานศึกษา ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผล

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30

พบว่า สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด คือ การส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย และการส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจาก

สูงสุดไปต่ำสุด คือ การใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย การส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเอง และการส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

วิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 วิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 เรียงลำดับจากที่ต้องการใช้วิธีการเสริมสร้างสูงสุด 3 อันดับแรก คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จากการทำงาน และการฝึกอบรม

2. การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30

จากการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 สรุปได้ดังนี้

2.1 องค์ประกอบของโปรแกรมเสริมสร้างเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 มีองค์ประกอบทั้งหมด 9 ส่วน ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญของโปรแกรม วัตถุประสงค์ของโปรแกรม เป้าหมาย รูปแบบและวิธีการพัฒนา โครงสร้างของโปรแกรม เนื้อหา แนวการจัดกิจกรรม เทคนิคและเครื่องมือ และการประเมินผล

2.2 ขอบข่ายเนื้อหาของโปรแกรมเสริมสร้างเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 ประกอบด้วย 3 ชุด ได้แก่ ชุดที่ 1 การใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ชุดที่ 2 การส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเอง และ ชุดที่ 3 การส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ใช้ระยะเวลาการพัฒนา 9 ชั่วโมง รูปแบบในการพัฒนา เน้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้การทำกิจกรรมกลุ่ม และเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน เพื่อให้ผู้เข้ารับการพัฒนามาสามารถนำไปเป็นหลักการในการพัฒนาตนเองต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดกระบวนการพัฒนาไว้ 4 ขั้น ดังนี้ ขั้นที่ 1 การประเมินก่อนการพัฒนา ขั้นที่ 2 การพัฒนา ขั้นที่ 3 การบูรณาการ และขั้นที่ 4 การประเมินหลังการพัฒนา และเอกสารประกอบโปรแกรม ประกอบด้วย 6 ส่วน คือ บทนำ วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

2.3 การประเมินระดับความเป็นไปได้ และความเหมาะสมของโปรแกรมพบว่าผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินโปรแกรม เห็นว่า โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายองค์ประกอบพบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด จำนวน 4 องค์ประกอบ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ เทคนิคและเครื่องมือ เป้าหมาย โครงสร้างของโปรแกรม และเมื่อพิจารณาตามรายองค์ประกอบ พบว่า ความเป็นไปได้ในระดับมากทุกองค์ประกอบ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ การประเมินผล เป้าหมาย และโครงสร้างของแกรม

อภิปรายผล

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และวิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 พบว่า

สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 โดยรวม อยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุดคือ การส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย และการส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนใน

สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 ควรให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านการส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ครูมีระดับภาวะผู้นำต่ำกว่าองค์ประกอบอื่น โดยเน้นการจัดเนื้อหา กิจกรรม สื่อ/แหล่งเรียนรู้ รวมถึงระยะเวลาในการพัฒนามากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีของ Knowles. 1975, Skager. 1977, Griffin. 1983, Brookfield. 1984, สมคิด อัสระวัฒน์. 2538, ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ (2541) และแนวคิดของ ทิศนา แคมมณี (2551) ที่กล่าวว่าการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ถือเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่ยึดหลักให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่สำคัญที่สุด ซึ่งต้องอาศัยแนวการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางก็จำเป็นต้องอาศัยหลักการวิธีสอนและเทคนิคการสอนที่หลากหลายเข้าไปช่วย การจัดการเรียน การสอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย

2. การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 ผู้วิจัยได้พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนฯ ที่ประกอบด้วย องค์ประกอบของโปรแกรม และ ขอบข่ายเนื้อหาของโปรแกรม สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 องค์ประกอบของโปรแกรมเสริมสร้างเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 มีองค์ประกอบทั้งหมด 9 ส่วน ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญของโปรแกรม วัตถุประสงค์ของโปรแกรม เป้าหมาย รูปแบบและวิธีการพัฒนา โครงสร้างของโปรแกรม เนื้อหา แนวการจัดกิจกรรม เทคนิคและเครื่องมือ และการประเมินผล สอดคล้องกับงานวิจัยของเชษฐา คำคล่อง (2557 : 188-190) รังสรรค์ สุธารมย์ (2556 : 453-457) จักริ ต้นเชื้อ (2555 : 119-122) ยอดอนงค์ จอมหงส์พิพัฒน์ (2553 : 175-183)

2.2 ขอบข่ายเนื้อหาของโปรแกรมเสริมสร้างเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 ประกอบด้วย 3 ชุดที่ได้แก่ ชุดที่ 1 การใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ชุดที่ 2 การส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเอง และ ชุดที่ 3 การส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สำหรับการเรียงลำดับเนื้อหาให้ผู้เข้ารับการพัฒนาดำเนินการได้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอน ในองค์ประกอบของการเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอน จากนั้นนำเสนอโดยเรียงลำดับหัวข้อในแต่ละองค์ประกอบสำหรับกิจกรรมในการพัฒนาเป็นการจัดกิจกรรมแบบบูรณาการ เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีการอภิปรายและสรุปผลของการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เพื่อให้ผู้เข้ารับการพัฒนาดำเนินการได้เกิดองค์ความรู้และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเชษฐา คำคล่อง (2557) รังสรรค์ สุธารมย์ (2556) บุญมี ก่อบุญ (2553) จงกลิน ชูติมาเทวินทร์ (2544) ทิพาดี เมฆสวรรค์ (2544) ใช้ระยะเวลาการพัฒนา 9 ชั่วโมง ซึ่งผู้วิจัยควรมีการแบ่งเวลาเพื่อให้ผู้เข้ารับการพัฒนาดำเนินการได้เรียนรู้และทำกิจกรรม เวลาบรรยายสรุปของวิทยากรให้มีความเหมาะสม โดยที่วิทยากรควรนำเสนอแนวคิด ที่สำคัญในแต่ละชุด หลังจากนั้นให้ผู้เข้ารับการพัฒนาดำเนินการได้ศึกษาด้วยตนเอง ทำใบกิจกรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และออกมานำเสนอผลงานของตนเองหรือของกลุ่ม ร่วมกันอภิปรายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างความคุ้นเคยของผู้เข้ารับการพัฒนาระหว่างการพัฒนาในแต่ละชุด หรือในแต่ละชุดวิทยากรไม่ควรใช้เวลา ในการบรรยายมากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้เข้ารับการพัฒนากเกิดความเบื่อหน่าย วิทยากรควรกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง โดยการสร้างความตระหนักด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้โดยประสบการณ์และการเรียนรู้ร่วมกันให้มากที่สุด โดยสอดคล้องกับแนวคิดของรังสรรค์ สุธารมย์ (2556), Dubrin. (2010) สำหรับการวัดและการประเมินผลควรมีการประเมินที่หลากหลาย ทั้งผู้เข้ารับการพัฒนาระเมินตนเอง และประเมินโดย

บุคคลอื่นๆ มีการเปรียบเทียบโดยการประเมินทั้งก่อนและหลังการพัฒนา และมีเกณฑ์สำหรับการประเมินที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถตรวจสอบความรู้ ทักษะหรือทัศนคติ ของผู้เข้ารับการพัฒนามาตามที่ระบุเป้าหมายไว้ โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับในระหว่างขั้นตอนการประเมินผล

2.3 การประเมินระดับความเป็นไปได้ และความเหมาะสมของโปรแกรมพบว่าผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินโปรแกรม เห็นว่า โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายองค์ประกอบพบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด จำนวน 4 องค์ประกอบ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ เทคนิคและเครื่องมือ เป้าหมาย โครงสร้างของโปรแกรม และเมื่อพิจารณาตามรายองค์ประกอบ พบว่า มีความเป็นไปได้ในระดับมากทุกองค์ประกอบ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ การประเมินผล เป้าหมาย และโครงสร้างของแกรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เชษฐา คำคลอง (2557) รังสรรค์ สุธารมย์ (2556) บุญมี ก่อบุญ (2553)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำครูด้านเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 โดยรวมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเอง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำสุด ดังนั้นควรเน้นและให้ความสำคัญในประเด็นดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น

1.2 ความต้องการในการเสริมสร้างเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการเป็นแบบอย่างทางการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30 พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ดังนั้นควรให้ความสำคัญในประเด็นนี้มากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาภาวะผู้นำครูในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

2.2 ควรมีการวิจัยติดตามผลการนำโปรแกรม ไปใช้ เพื่อติดตามผลการนำความรู้ ความเข้าใจ

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย, 2546.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. สดุดีอภินิหารผู้นำ. กรุงเทพฯ : ชัคเชสมิเดีย, 2552.

โกศิษฐ์เป็ลรินทร์. การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.

จงกลนิ ชูติมาเทวินทร์. การฝึกอบรมเชิงพัฒนา. กรุงเทพฯ : พี.เอ.ลิฟวิ่ง, 2544.

จักรกริ ต้นเชื้อ. การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำของคณะกรรมการองค์การนักศึกษาอาชีวศึกษา

ในวิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2555.

- เชษฐา คล้าคล่อง. การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมุ่งบริการของผู้บริหารสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิตสาขาการบริหารและการพัฒนาการศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2557.
- ชัยฤทธิ์ โพธิ์สุวรรณ. รายงานการวิจัยเรื่องความพร้อมในการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองของผู้เรียน
ผู้ใหญ่ของกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่บางประเภท. กรุงเทพฯ : ภาควิชาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- ทศนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.
พิมพ์ครั้งที่ 7 ฉบับพิมพ์เพิ่มเติม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551ก.
- ภราดาวิชชุ์ ศรีวิชัยรัตน์. คุณภาพครูและคุณภาพการศึกษา. ค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2558,
จาก www.escd.or.th/escd/document/seminar/.../teacher_leader.doc, 2553.
- ภัทรจิตติ บุรีเพ็ญ. ภาวะผู้นำครู. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2557.
จาก <http://kajubkajib.blogspot.com/2012/04/teacher-leadership.html>, 2557.
- ยอดอนงค์ จอมหงษ์พิพัฒน์. การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ตามแนว
ปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำ
ทางการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2553.
- รังสรรค์ สุทาร์มย์. การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการบริหารการจัดการเรียนรู้
โรงเรียนประถมศึกษาในเขตตรวจราชการ11 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2556.
- สำนักงานทดสอบทางการศึกษา. ผลการทดสอบ O-Netบทสรุปสำหรับผู้บริหาร. สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาเขต 30 : อุดรธานี., 2556.
- อาภารัตน์ ราชพัฒน์. การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554.
- Killion, J. & Harrison, C. Taking the lead : New roles for teachers and school - based
coaches.Oxford. OH : NSDC., 2006.